

Västmanlands
Teater

LÄRARHANDLEDNING

VÄRLDEN BORTOM ORDEN

- ett drömspel

OM PROJEKTET

Världen bortom orden, Dyslexikraft, är ett treårigt scen- och konstprojekt med stöd från Allmänna arvsfonden, som drivs av föreningen Artikel 31. Projektet samarbetar med Västmanlands Teater, Uppsala stadsteater, Kulturhuset Dieselvekstaden och Körbärgsgården på Gotland.

Under två år har scenografen Karin Lind och regissören Michaela Granit träffat ungdomar med dyslexi i flera workshops, där de utforskat dyslexins olika svårigheter och möjligheter. Berättelserna som ungdomarna bidragit med är många, vackra, såriga och rika. I mötena har ett stort spektrum av erfarenheter vidgat förståelsen av alternativa vägar och strategier till språket, skrivandet och lärandet.

Projektets metoder blir en motståndsdiskurs mot att barn och ungdomar blir bedömda, mot att de skambelägger sig själva för sina särskilda behov, mot att de utöver sina läs- och skrivsvårigheter många gånger också måste hantera sina föräldrars oro. Att bli sedd och förstådd är ett centralt tema i berättelserna.

Följande övningar, framtagna av Karin Lind och Michaela Granit för projektet Dyslexikraft, kan med fördel användas som underlag till ett förlängt samtal efter att ha sett föreställningen *Världen bortom orden – ett drömspel*.

Vid frågor kring materialet, kontakta föreningen Artikel 31: info@artikel31.se

Del 1. *Inför, under och efter teaterbesöket*

Lärarens/ledarens roll innan och under teaterbesöket

Många av er har stor erfarenhet av att prata med elever om svåra saker, och är bra på det. Men det kan ändå vara bra att ta del av hur vi tänker. På så sätt kan ert och vårt arbete komplettera varandra, till nytta för eleverna.

Förbered gärna den unga publiken på teaterbesöket. För att göra det behöver du inte vara expert på föreställningens innehåll och tematik. Du är ju också en åskådare, precis som ungdomarna, och du kommer att ha dina helt egna upplevelser och tolkningar. Vår erfarenhet är att den viktigaste förberedelsen är att vara tydlig med de praktiska förutsättningarna – ungdomarna behöver veta när, var och hur teaterbesöket kommer att gå till för att känna sig trygga. Det kan vara viktigt att berätta att ingen i publiken kommer att behöva ta aktiv del i föreställningen. Alla i publiken kommer få sitta tryggt och stilla som åskådare.

Mer än så här behöver ni nog inte veta om föreställningen innan ni upplever den. Vi som arbetar med scenkonst vill oftast inte ge besökaren en alltför detaljerad handlingsredogörelse innan – scenkonst ska också vara en överraskning, en upplevelse i sig.

Det är så olika hur vi reagerar på en scenkonstupplevelse – någon vill gärna prata, någon annan vill helst vara för sig själv och fundera.

Vi rekommenderar att du undviker att göra teaterbesöket till en uppgift med krav på till exempel handlingsresumé. Utan någon läxuppgift så blir det mer lustfyllt att gå på teater – och utbytet kan bli minst lika stort och berikande! Vår önskan är att föreställningen ska bli en lustfylld upplevelse för publiken. Samtidigt är vi medvetna om att tematiken kan beröra känslomässigt. Den som har egna erfarenheter av de teman som skildras i *Världen bortom orden – ett drömspel* kan uppleva att föreställningen bekräftar det självupplevda. Ibland kan det vara just en sådan bekräftande upplevelse som gör en ung människa redo att sätta ord på sina egna erfarenheter. Och då kan det vara avgörande att någon vuxen finns där för att fånga upp, även utanför lektionstid.

Lärarens/ledarens roll efter teaterbesöket

Det här avsnittet är för dig som vill och har möjlighet att efterarbeta teaterbesöket. Kanske vill du hålla i en timmes samtal där du och ungdomarna tillsammans sätter ord på olika upplevelser och tolkningar av det ni sett? Eller kanske vill du också att föreställningen ska bli utgångspunkt för något längre tematiskt arbete i något skolämne? Eller vill ni använda föreställningsupplevelsen som en drivkraft att ta nästa steg i värdegrundsarbetet hos er? Oavsett vilket, så hoppas vi att du hittar inspiration här.

ATT SAMTALA OM SCENKONST

En föreställning kan uppfattas som bra eller dålig. Men ofta är det mer intressant att vänta med värdeomdömen och istället börja samtalet med att ge alla i rummet möjlighet att sätta ord på egna minnesbilder och intryck. Låt var och en utgå från sig själv och sin egen upplevelse. Det finns inget rätt eller fel.

Om möjligt – var generös med tiden före och efter föreställningen. Och om möjligt – låt upplevelsen sjunka in utan stress.

LÄS MER!

Vi vill rekommendera två handledningsmaterial i att samtala om scenkonst som vi tycker är bra. Båda finns att ladda ned gratis från nätet. Till dig som arbetar i skolan rekommenderar vi *Prata scenkonst: en enkel metod för klassrummet. Om konst, strukturerade samtal och LGR 11* som Region- teater Väst har givit ut. Det är en kortfattad och rik handledning i hur du kan leda samtal om konstnärliga upplevelser med utgångspunkt i läroplanen.

<http://www.regionteatervast.se/assets/filer/PrataScenkonst.pdf>

Till dig som är lärare och till dig som är ledare inom civilsamhället rekommenderar vi *Att öppna nya världar: En handledning i att gå på teater och dans med barn i förskola och skola* som Riksteatern givit ut. Även om lärare är målgruppen för den här handledningen, är den skriven så att du som arbetar med frivillig verksamhet också kan få inspiration.

<http://rus.riksteatern.se/files/2021/01/Riksteatern-Att-oppna-nya-varldar.pdf>

Diskussionsfrågor

- Ge exempel på dolda funktionsvariationer, när kan de bli ett problem?
- Beskriv en scen i föreställningen som fick dig att känna något. Vad kände du? Varför?
- Känner du igen dig i beskrivningen/karaktärerna?
- Berätta om ett tillfälle då du upplevde att du inte förstod något?
- När var senast du inte kände dig förstådd?
- När upplevde du att du hamnade utanför senast?
- Berätta om ett tillfälle då någon annan hamnade utanför.
- Hur ofta upplever du att du inte förstår vad någon säger, för att de använder ord du inte förstår betydelsen av?

Del 2. *Workshopmaterial*

1. Minnet

Flera övningar, som vi har använt mycket under de två år vi arbetat tillsammans med ungdomarna i projektet, har minnet som utgångspunkt; att arbeta språk- och tankeutvecklande genom att rita och måla olika minnen.

TEMA

I denna övning synliggörs klass – identitet kopplat till språk och ordförståelse.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Det övergripande tillvägagångssättet är att rita och berätta för varandra (de andra deltagarna och workshop-ledarna).

GENOMFÖRANDE

A) Övningen inleds med några frågor:

- Minns du hur du bodde när du var 7 år?
- Hur såg det ut i din familj?
- Har du syskon?
- Bodde du med dina föräldrar/släktingar eller annan familj?
- Minns du något annat som var viktigt för dig från den tiden?

B) Deltagarna arbetar individuellt och gestaltar sin minnesbild.

C) Deltagarna presenterar bilden och pratar med alla om den.

2. Att repa och repa upp

Att skulptera (eller rita på ett stort papper) tillsammans kan hjälpa ungdomar att frigöra språk för att våga prata om det som är svårt, kopplat till dyslexi. Gemensamma gestaltningar och att arbeta tillsammans är en fruktbar metod för att utforska ett ämne har vi märkt.

Det är ett sätt att undersöka olika människors olika tankar om ett gemensamt problem (som dyslexi) och tydliggöra vilka olika berättelser och erfarenheter som kan finnas.

TEMA

I denna övning betonas samarbete och kollektivt skapande. Fokus ligger på att göra tillsammans. Ett delfokus kan vara att öva samarbete/överenskommelser.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

A) Gruppen får i uppdrag att bidra till en gemensam skulptur i textil eller annat material, där de kollektivt ska gestalta något. Ett språkutvecklande moment är att samtala om skulpturen för att dela erfarenheter av att hitta ord, möta ord eller vara dyslektiker.

B) Gruppen kan komma överens (genom omröstning eller liknande) om ett par regler innan övningen börjar, exempelvis:

- Ska vi veta i förväg vad vi tänker skapa eller ska vi låta någonting växa fram?
- Ska vi tillåta att vi får gå in och ändra i varandras skapelser eller är det förbjudet?
- Ska vi tänka att vi "repar och repar upp"?

C) Vid en viss tidpunkt eller när det kollektiva arbetet uppfattas som färdigt, samlar ledaren hela gruppen och leder ett samtal om gestaltningarna, arbetet och tankar som väckts.

3. Klappleken

Att skapa rytmer och associera rytmerna till ord är en metod för att frigöra språket. Detta är en rolig lek som kan göras i alla klasser och även inom förskolor.

TEMA

I denna övning ligger fokus på språkets rytm och hur rytmer kan underlätta att få syn på språkliga strukturer genom hörsel och kropp. Genom att leka med ord och tankar om det som är stigmatiskt kring dyslexi (som att inte kunna stava mm) kan språksvårigheter avdramatiseras.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

A) Övningen inleds med att deltagarna sitter i ring och klappar med händerna med varandra "barnlek", en lek.

B) Uppmana deltagarna att klappa och blunda. När de missar säger de det första de tänker på.

C) Ha ett stort papper till hands. Be deltagarna skriva ner orden som de klappat. Kollektivt eller var och en individuellt

D) När tillräckligt många ord skrivits upp, bildar orden en berättelse eller ett slags kortpoesi som deltagarna kan utveckla om de vill. Förslag: De kan skapa en melodi/en rapprytm eller göra en talkör.

4. Stadskartan

Denna övning är byggd i flera steg. Den inleds utomhus under en tyst, sinnesövande promenad och avslutas med en redogörande berättelse.

SYFTE Q Liksom i övning 1. är minnet en utgångspunkt; men målet är arbeta språk-och tankeutvecklande i lite mer komplext berättande. Flera olika sinnen aktiveras under tystnad, de blir en hjälp för att kunna forma berättelser som formats av promenadupplevelserna.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Övningen inleds med några instruktioner. Förklara att övningen görs i två faser. I den första fasen görs en observationspromenad.

Fas 1 – Promenaden

A) Gå på led under tystnad. En i gruppen leder. Uppmaning under promenaden:

- Lagg märke till vad sinnen tar in: lukter – röster – marken – gatan du går på, sådant du ser.
- Fundera över hur du rör dig: Hur navigerar du i staden. Hur hittar du när/om du inte kan läsa.

Fas 2 – Efter promenaden

I andra fasen gestaltas valda delar av vad gruppen upplevt och pratar om det:

A) Deltagarna arbetar individuellt: Gestalta på valfritt sätt en minnesbild från promenaden.

B) Presentera bilden/din gestaltning och berätta om promenadupplevelsen.

C) Diskutera vad som inte finns i staden. Hur hittar man och tar sig fram i en miljö när det är svårt att läsa? Vilka andra tecken utom text, finns för att röra sig och se i stadsrummet eller naturen?

D) Rita en dyslexikarta över promenaden. Rita en karta över staden/stadsdelen där ni gått. Antingen ritas man i grupp eller enskilt för att beskriva hur och var man gått. Låt det synas en rörelse i kartan – så att den som inte varit med kan följa deras promenad.

Vad har de passerat? Vad uppmärksammade de? Saknas det ord eller uttryck för något som de upplevde under vandringen? Kan eleven sätta ord på det som hen sett eller upplevt – eller saknas det ord för att beskriva upplevelsen eller intrycken? När skapar orden i staden problem? I tunnelbanan? Eller i affären? Eller runt kvarteren? Hur skulle det se ut om vissa ord som hållplatser byttes ut mot bilder? Skulle det vara bättre för den som har dyslexi? Eller bildar orden bilder?

En dyslexikarta kan visa hur stadens ord kanske kan bli fler bilder – inte reklambilder utan informationsbilder? Eller att staden fattas på ord! En dyslexikarta kan bli en spännande utmaning för en alternativ stad.